

باسمه تعالی

وضعیت بازار لبنیات در هند

هند اکنون بدون شک بزرگترین صنعت لبنیات جهان را از نظر تولید شیر دارد. در سال گذشته، هند نزدیک به ۱۴۶,۳۱ میلیون تن شیر تولید کرد که ۵۰ درصد بیشتر از ایالات متحده و سه برابر بیشتر از چین، است. هند همچنین بزرگترین فهرست یا دایره المعارف صنایع لبنی جهان را تولید می کند. بخش لبنیات در هند در دهه گذشته پیشرفت چشم گیری داشته است و این کشور اکنون به یکی از بزرگترین تولیدکنندگان شیر و محصولات شیر با ارزش افزوده در جهان تبدیل شده است.

بخشی از محصولات زیرمجموعه شیر به شرح زیر است:

شیر و کره تازه - کره شیر - روغن کره - پنیر تازه - خامه - پودر شیر برای نوزادان - پودر شیر بدون چربی

ماست - دوغ - قی یا روغن پر چرب شیر گاوی (روغن حیوانی) و ....

مناطق تولید شیر و محصولات لبنی:

عمدتا در ایالت هایی نظیر: اوتار پرادش، ماهاراشترا، هیمچال پرادش، مادیا پرادش، پنجاب، راجستان، تامیل نادو مناطق اصلی تولید محصولات لبنی در هند هستند.

آمار و ارقام صادرات محصولات لبنی:

در بازه زمانی ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۱ صادرات محصولات لبنی هند ۵۴۷۶۲,۳۱ تن به جهان به ارزش ۱,۴۹۱,۶۶ کروڑ روپیه تقریبا معادل ۲۰۱,۳۷ میلیون دلار آمریکا بوده است.

مقاصد عمده صادراتی در بازه زمانی مورد اشاره (۲۰۲۰-۲۱): امارات متحده عربی، بنگلادش، آمریکا، بوتان و سنگاپور بوده است.

پیش بینی می شود این بخش ۱۱ میلیون شغل در خانوارهای روستایی ایجاد کند.

مصرف سرانه شیر با عنایت به آمار در دسترس (بازه زمانی ۲۱ - ۲۰۲۰) در سراسر هند و به طور میانگین بین ۳۰۰ تا ۴۰۰ گرم شیر در روز می باشد که البته رقم مورد اشاره ایالت به ایالت تفاوت دارد.

ذائقه مصرفی محصولات لبنی با توجه به اکثریت جمعیت گیاه خواری در هند بیشتر متمایل به فرآوردهای لبنی پر چرب می باشد هر چند در سنوات اخیر بر میزان مصرف محصولات کم چرب نیز افزوده شده است.

میانگین قیمت محصولات لبنی نیز مانند شیر، پنیر، کره، خامه و... به وزن و نوع محصول، برند کارخانه و سایر عوامل بستگی دارد.

واردات لبنیات از هر کشوری مجاز است. هیچ محدودیتی برای واردات وجود ندارد. واردات پودر شیر از جمله اقلام وارداتی عمده در هند است که تحت تعرفه خاص خود مجاز است.

هند ۳۰ تا ۶۰ درصد عوارض بر واردات لبنیات وضع می کند(در حالی که آمریکا ۶۰ تا ۷۰ درصد بر شیر و محصولات آن تعرفه اعمال می کند).

به طور کلی لبنیات یک بخش ۱۰۰ میلیارد دلاری در هند است و حدود ۱۰۰ میلیون خانواده روستایی به این صنعت وابسته هستند که ۸۰ درصد آنان از جمله کشاورزان حاشیه‌ای و بدون زمین هستند.

هند سالانه ۲۰۰ تا ۳۰۰ کروڑ (۲۷ تا ۴۰ میلیون دلار) لبنیات وارد می کند.

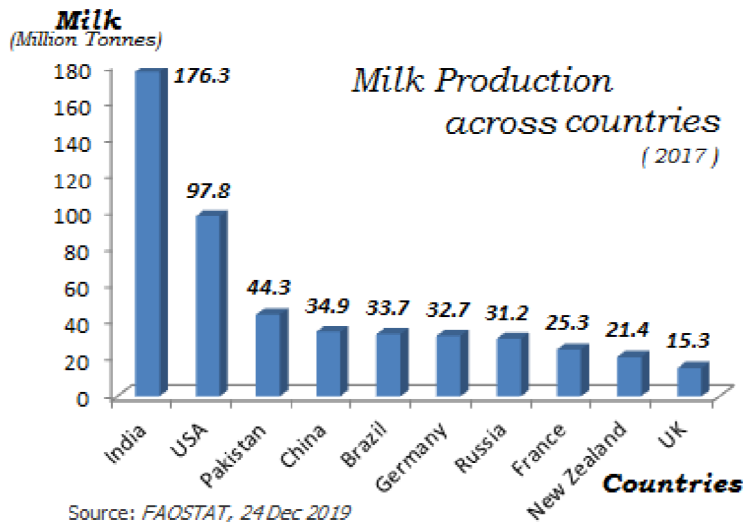
پیش بینی می شود بازار لبنیات هند تا ده سال آینده (۲۰۳۰) به ۳۰۰ میلیارد دلار برسد.

انوشه - بخش اقتصادی نمایندگی دهلی نو - ۲۳ / ۰۲ / ۱۴۰۱

ظرفیت تولید شیر در کشور هند

❖ **مقدمه:** شیر از دیرباز دارای ارزش غذایی و اعتقادی در میان هندیان بوده و حتی از آن برای تطهیر خود و بت های معابد استفاده می کنند. با توجه به اینکه بخش زیادی از جمعیت هند گیاهخوار هستند، شیر تنها منبع تامین پروتئین آنها محسوب می شود و تولید و دسترسی بدان نیز آسان است. لذا به طور سنتی تولید و مصرف این فرآورده غنی غذایی در هند متداول بوده و با توسعه صنایع لبنی نیز این روند ادامه یافت. به طوری که دست کم طی ۲ دهه اخیر در صدر تولیدکنندگان و مصرف کنندگان لبنیات جهان قرار داشته است.

❖ **رتبه بندی جهانی:** هند بزرگترین تولیدکننده و مصرف کننده شیر در جهان محسوب می شود. طبق آمار ملی این کشور و نیز آمار سازمان خواربار و کشاورزی (FAO) حدود ۲۲٪ شیر تولیدی جهان به هند اختصاص دارد و از این نظر با فاصله زیاد، بالاتر از آمریکا، پاکستان، چین، برزیل و دیگر کشورها قرار دارد (جدول ضمیمه ۱).

❖ **ظرفیت تولید:** هند بیشترین جمعیت احشام گاوی در جهان را دارد. کل جمعیت دام در کشور به ۵۳۶ میلیون راس بالغ می گردد که ۳۰۹ میلیون راس آن احشام گاوی هستند. حدود ۴۰ نژاد بومی گاو و ۱۳ نژاد بومی بوفالو در کشور وجود دارد (جدول ضمیمه ۲).

حدود ۸۰ میلیون خانوار در بیش از ۵۰ هزار روستا به امر دامداری مشغولند. ۴۶٪ شیر تولیدی به مصرف دامداران و روستاییان می رسد و ۵۴٪ دیگر به بازار و صنایع فرآوری عرضه می شود. از مقدار راه یافته به بازار، حدود یک سوم یعنی ۳۶٪ آن در اختیار صنایع و تعاونی ها قرار می گیرد و مابقی وارد بخش های غیرسازماندهی شده می شود. طی ۲ سال گذشته خرید شیر توسط واحدهای صنعتی تعاونی ۹٪ افزایش یافته است.

تولید شیر در هند طی پنج سال گذشته بطور متوسط سالانه ۶/۴٪ رشد داشته و از ۱۴۶/۳ میلیون تن در سال مالی ۲۰۱۵ به ۱۸۷،۷ میلیون تن در سال ۲۰۱۹ رسیده است. ظرفیت فرآوری صنایع لبنی کشور در حال حاضر ۵۳،۵ میلیون تن در سال است که دولت قصد دارد آنرا به دو برابر یعنی ۱۰۸ میلیون تن تا سال ۲۰۲۵ برساند. متوسط تولید شیر به ازای هر راس گاو در کشور طی ۱۰ سال گذشته با ۳۵٪ رشد به ۱۷۰۰ کیلو در سال (مالی) ۲۰۱۹ رسیده است. هدف دولت افزایش تولید سرانه/روزانه شیر احشام دامی از ۴/۸ کیلو به ۶/۸ کیلو است. اما کمبود علوفه خشک و تر ناشی از بلایای طبیعی همچون خشکسالی و سیل و برخی عوامل دیگر، از مهمترین موانع برای افزایش تولید شیر در کشور محسوب می شوند.

روند افزایش تولید شیر در هند

سال مالی	تولید کل (میلیون تن)	تولید سرانه (گرم، روزانه)
۱۹۹۲	۶،۵۵	۱۷۸
۱۹۹۵	۸،۶۳	۱۹۲
۲۰۰۰	۳،۷۸	۲۱۴
۲۰۰۵	۹۲،۵	۲۳۳
۲۰۱۰	۱۱۶،۴	۲۷۳
۲۰۱۵	۱۴۶،۳	۳۲۲
۲۰۱۹	۱۸۷،۷	۳۹۴

منبع: وزارت شیلات و دامپروری هند

ایالات اوتارپرادش، راجستان و مادهایاپرادش به ترتیب بیشترین آمار تولید شیر را دارند و مجموعاً بیش از ۳۷٪ تولید این محصول را بخود اختصاص می دهند (جدول ضمیمه ۳).

۴۶٪ شیر کشور بصورت شیر مایع، و مابقی: ۳۴٪ بصورت کره، ۷٪ بصورت کشک، ۶،۵٪ بصورت شیر تغلیظ شده (Khoa)، ۳،۵٪ پودر شیر، ۲٪ پنیر و ۱٪ بصورت خامه و بستنی تبدیل و مصرف می شود. بزرگترین تعاونی فرآوری صنعتی شیر کشور، شرکت "آمول" است که ۳۵ میلیون کشاورز و دامدار را در زیرمجموعه خود دارد. ۱۰ شرکت برتر تولید و فرآوری محصولات لبنی در هند عبارتند از:

۱) Amul milk (1946; Anand, Gujrat)	6) Vijaya Milk (1960; Hyderabad)
۲) Dairy Best (1992; New Delhi)	7) Dynamix Dairy (1995; Mumbai)
۳) Mother Dairy (1974; Noida)	8) Milma (1980; Kerala)
۴) OMFED (1985; Hyderabad)	9) Aavin (1952; Chennai)
۵) Nandini Milk (1974; Bengaluru)	10) Sagar Dairy (1963; Gujrat)

❖ **کیفیت:** سازمان بهداشت و استاندارد غذایی هند (FSSAI) مسئولیت کنترل بهداشت فرآورده های لبنی را بر عهده دارد. طبق بررسی این سازمان در سطح کشور در سال ۲۰۱۸، حدود ۹۳٪ نمونه های اخذ شده، شاخص های بهداشتی لازم برای مصرف را دارا بوده و در ۷٪ نمونه ها میزان آلودگی به آفلاتوکسین M_1 ، آنتی بیوتیک ها و آفت کش ها بالا گزارش شده است. دولت به منظور بررسی کیفیت شیر در صنایع فرآوری، برنامه جامعی را برای نمونه گیری و تست کیفیت در سراسر کشور از ابتدای سال ۲۰۲۰ به اجرا گذاشته است.

❖ **بازار:** ارزش بازار محصولات لبنی هند حدود ۹،۴ لک کروور (۱۲۵ میلیارد دلار) تخمین زده می شود و طبق برخی برآوردها به حدود ۱۸ لک کروور (معادل ۲۳۷ میلیارد دلار) تا سال ۲۰۲۳ خواهد رسید. اما برغم تولید بالا، این کشور تنها یکصدم درصد سهم بازار صادرات محصولات لبنی جهان را در اختیار دارد. صادرات لبنیات هند در سال مالی ۲۰۱۹ با افزایش بیش از دو برابری به ۱۲۴ هزار تن معادل ۳۸۰ میلیون دلار رسید. کره و روغن (۶۵٪ صادرات) مهمترین قلم صادرات لبنی هند است و البته رشد ۴ برابری صادرات پودر شیر نیز قابل توجه می باشد. ترکیه، مصر، امارات، بنگلادش و بوتان از مهمترین بازارهای صادرات لبنی هند هستند. در مجموع باید ادعان داشت که هنوز این کشور با ظرفیت بالقوه خود در صادرات صنایع لبنی، فاصله دارد.

❖ برنامه های دولت: اداره کل دامپروری و لبنیات وزارت صنایع غذایی، دپارتمان کشاورزی وزارت توسعه

روستایی، و دولت مرکزی بطور مستقیم سیاست گذاری و اجرای برنامه های توسعه در این بخش را برعهده دارند. به منظور افزایش بهره وری، دولت چندین طرح در زمینه اصلاح نژاد، فراهم سازی تسهیلات آزمایش کیفیت شیر در دو سطح روستاها و کارخانه ها، کاهش هزینه های تولید، ایجاد فضای رقابتی و سوددهی صنایع، افزایش مصرف شیر، جذب سرمایه های بخش خصوصی را در دست بررسی و اجرا دارد. از جمله طرحی را برای ایجاد ۶ میلیون لیتر ظرفیت روزانه تولید محصولات دارای ارزش افزوده لبنی با قیمت تضمینی برای تولیدکنندگان، تدوین نموده است.

دولت (۱۹ فوریه ۲۰۲۰) با اختصاص ۴۵۵۸ کرور روپیه (حدود ۶۰۰ میلیون دلار) برای برنامه های توسعه ظرفیت تولید شیر در کشور، از جمله مدرن سازی دامپروری ها و تاسیسات فرآوری شیر برای تولید محصولات با ارزش افزوده بیشتر، افزایش ظرفیت سردخانه ای، تمهید کیت های الکترونیک تست کیفیت شیر، و خدمات آموزشی موافقت کرد. همچنین مبلغ ۱۱۱۸۴ کرور روپیه (حدود ۱,۵ میلیارد دلار) به صندوق فرآوری و توسعه زیرساخت تولید شیر (DIDF) اختصاص داد تا برای حمایت از دامپروران و تولیدکنندگان لبنی، پوشش یارانه اعتبارات بانک کشاورزی را از ۲٪ به ۲,۵٪ نرخ بهره وامها افزایش دهد. با پوشش منابع این صندوق قرار است ۲۸۰۰۰ مخزن شیر با ظرفیت ۱۴ میلیون لیتر به ظرفیت سردخانه های کشور در بخش لبنی اضافه شود و ۲۸ هزار فقره تجهیزات تست کیفیت شیر در کشور توزیع گردد.

علاوه بر آن، کابینه در ۲۴ ژوئن ۲۰۲۰ ضمن موافقت با تاسیس صندوق توسعه زیرساخت دامپروری (AHIDF)، با اختصاص ۱۵ هزار کرور (حدود ۲ میلیارد دلار) برای توسعه زیرساخت های بخش دامپروری، افزایش ظرفیت تولید و صادرات فرآورده های لبنی و اشتغالزایی در این بخش اختصاص داد که از جمله برای پوشش ۳ تا ۴ درصد از بهره تسهیلات اعطایی به مشاغل کوچک و متوسط در این بخش استفاده می گردد.

ملاحظات:

(۱) بخش کشاورزی بطور کل ۱۷/۲٪ اقتصاد هند را شامل می شود و در این میان، دامپروری به تنهایی ۴/۹٪ تولید ناخالص داخلی است. حدود دو سوم جمعیت هند یعنی بیش از ۸۹۰ میلیون نفر روستانشین هستند و با توجه به اینکه معادل ۵۰ تا ۶۰ درصد قیمت نهایی فروش محصولات لبنی در بازار عاید دامداران و روستائیان می شود، توسعه صنایع لبنی نقش زیادی در درآمدزایی روستائیان و ایجاد اشتغال در کشور دارد. لذا توسعه و حمایت از این بخش از اهمیت قابل توجهی در میان برنامه های اقتصادی و اجتماعی دولت برخوردار است.

(۲) در قالب برنامه جامع توسعه صادرات هند (MEIS 2015-20) توجه ویژه ای به افزایش صادرات صنایع لبنی معطوف گردیده است. از جمله، معادل ۲٪ تا ۵٪ ارزش FOB صادرات بعنوان تخفیف های تعرفه ای (قابل انتقال بغیر) در نظر گرفته شد که این رقم برای ۲۸ محصول لبنی، در یک مرحله به ۱۰٪ و از سپتامبر ۲۰۱۸ به ۲۰٪ افزایش یافته و بیانگر برنامه ریزی هند برای توسعه صادرات فرآورده های لبنی خود می باشد.

تدوین: حسین داوری

// کارشناس اقتصادی سفارت ج.ا.ایران در دهلی نو

۵ تیر ۱۳۹۹

ضمیمه (۱) :

رتبه بندی کشورهای جهان در تولید شیر

Milk Production across countries (Million Tonnes)				
Rank	Country	2000	2010	2017
1	India	79.7	121.9	176.3
2	United States of America	76.0	87.5	97.8
3	Pakistan	25.6	35.5	44.3
4	China	12.4	41.2	34.9
5	Brazil	20.5	31.0	33.7
6	Germany	28.4	29.7	32.7
7	Russian Federation	32.3	31.8	31.2
8	France	25.7	24.2	25.3
9	New Zealand	12.2	17.0	21.4
10	United Kingdom	14.5	14.1	15.3
11	Netherlands	11.2	11.8	14.5
12	Poland	11.9	12.3	13.7
13	Mexico	9.4	10.9	12.0
14	Argentina	10.1	10.6	10.1
15	Australia	10.9	9.0	8.8
16	Canada	8.2	8.2	8.1
17	Ireland	5.2	5.3	7.5
18	Denmark	4.7	4.9	5.6
19	Romania	4.6	4.6	4.3
20	Switzerland	3.9	4.1	3.9
21	South Africa	2.5	3.1	3.2
22	Sweden	3.4	2.9	2.8
23	Finland	2.5	2.3	2.4
24	Afghanistan	1.7	1.7	2.1
25	Nepal	1.2	1.6	2.1
26	Bangladesh	2.1	2.0	2.0
27	Chile	2.0	2.5	2.0
28	Norway	1.7	1.6	1.6
29	Indonesia	0.8	1.5	1.5
30	Viet Nam	0.1	0.3	0.9
WORLD		579.3	724.5	827.9

Source: FAOSTAT, 24 Dec 2019

ضمیمه (۲) :

سرشماری دام و طیور در هند

LIVESTOCK POPULATION IN INDIA BY SPECIES (Million Numbers)				
Species	<i>1992</i>	<i>2003</i>	<i>2012</i>	<i>2019</i>
Cattle	<i>204.6</i>	<i>185.2</i>	<i>190.9</i>	<i>192.5</i>
Adult Female Cattle	<i>64.4</i>	<i>64.5</i>	<i>76.7</i>	<i>81.4</i>
Buffalo	<i>84.2</i>	<i>97.9</i>	<i>108.7</i>	<i>109.9</i>
Adult Female Buffalo	<i>43.8</i>	<i>51</i>	<i>56.6</i>	<i>55</i>
Total Bovines	<i>288.8</i>	<i>283.1</i>	<i>299.6</i>	<i>302.3</i>
Sheep	<i>50.8</i>	<i>61.5</i>	<i>65.1</i>	<i>74.3</i>
Goat	<i>115.3</i>	<i>124.4</i>	<i>135.2</i>	<i>148.9</i>
Horses and Ponies	<i>0.8</i>	<i>0.8</i>	<i>0.6</i>	<i>0.3</i>
Camels	<i>1</i>	<i>0.6</i>	<i>0.4</i>	<i>0.3</i>
Pigs	<i>12.8</i>	<i>13.5</i>	<i>10.3</i>	<i>9.1</i>
Mules	<i>0.2</i>	<i>0.2</i>	<i>0.2</i>	<i>0.1</i>
Donkeys	<i>1</i>	<i>0.7</i>	<i>0.3</i>	<i>0.1</i>
Yak	<i>0.1</i>	<i>0.1</i>	<i>0.1</i>	<i>0.1</i>
Mithun	<i>0.2</i>	<i>0.3</i>	<i>0.3</i>	<i>0.4</i>
Total Livestock	<i>470.9</i>	<i>485</i>	<i>512.1</i>	<i>535.8</i>
Poultry *	<i>307.1</i>	<i>489</i>	<i>729.2</i>	<i>851.8</i>

*Includes Chicken, ducks, turkey & other birds.
Source: Ministry of Agriculture & Farmers' Welfare of India //Livestock Censuses

ضمیمہ (۳) : تولید شیر در ہند بہ تفکیک ایالات و قلمروها

State/UT Milk Production (thousand tonnes)				
Rank	State / UT	2017-18	2018-19	Growth
1	Uttar Pradesh	29052	30519	5
2	Rajasthan	22427	23668	5.5
3	Madhya Pradesh	14713	15911	8.1
4	Andhra Pradesh	13725	15044	9.6
5	Gujarat	13569	14493	6.8
6	Punjab	11855	12599	6.3
7	Maharashtra	11102	11655	5
8	Haryana	9809	10726	9.3
9	Bihar	9242	9818	6.2
10	Tamil Nadu	7742	8362	8.0
11	Karnataka	7137	7901	10.7
12	West Bengal	5389	5607	4
13	Telangana	4965	5416	9.1
14	Kerala	2576	2548	-1.1
15	J & K	2460	2540	3.3
16	Orissa	2088	2311	10.7
17	Jharkhand	2016	2183	8.3
18	Uttarakhand	1742	1792	2.9
19	Chhattisgarh	1469	1567	6.7
20	Himachal Pradesh	1392	1460	4.9
21	Assam	872	882	1.1
22	Delhi	279	*	*
23	Tripura	174	185	6.3
24	Meghalaya	85	87	2.4
25	Manipur	82	86	4.9
26	Nagaland	74	73	-1.4
27	Sikkim	59	61	3.4
28	Goa	55	57	3.6
29	Arunachal Pradesh	54	55	1.9
30	Pondicherry	49	49	0
31	Chandigarh	42	45	7.1
32	Mizoram	25	26	4
33	A&N Islands	17	18	5.9
35	Lakshadweep	3	4	33.3
36	Daman & Diu	1	1	0
All India		176347	187749	6.5

Source: Ministry of Agriculture and Farmers Welfare// Department of Animal Husbandry, Dairying & Fisheries